

Juryrapport Aletta Jacobs Prijs 2020

De voordracht

De jury heeft met volle overtuiging Khadija Arib voorgedragen voor de Aletta Jacobs Prijs 2020. Arib werd in Marokko geboren, en groeide als enig kind op in Casablanca. Haar vader kwam als een van de eerste gastarbeiders naar Nederland. Toen Khadija 15 jaar oud was, kwam zij - in het kader van gezinshereniging - met haar moeder naar Nederland.

Arib studeerde maatschappelijk werk aan de Sociale Academie, en al tijdens haar studie werkte ze als hulpverlener en gezinsbegeleider. Ze vervolgde haar loopbaan als coördinator en beleidsmedewerker van werkgelegenheidsprojecten en minderhedenbeleid in Amsterdam. Ondertussen was ze begonnen aan haar studie Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, die ze in 1995 afrondde. Ze werkte ook als docent aan de Hogeschool van Amsterdam, als Coördinator minderhedenbeleid en vrouwenemancipatie in Osdorp, en later als Beleidsmedewerker bij de Gemeente Amsterdam, waar zij zich onder andere bezighield met onderwerpen als vrouwenhandel en seksueel geweld.

Arib is sinds 1998 bijna onafgebroken lid geweest van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid. Als kamerlid hield zij zich onder andere bezig met beleid rondom mensenhandel, zedenwetgeving, gezondheidszorg en medisch-ethische kwesties. Vanaf december 2015 is zij voorzitter van de Tweede Kamer en is daarmee de eerste voorzitter met een migratie achtergrond.

De criteria van de jury

Bij de keuze van de laureate hanteert de jury van de Aletta Jacobs Prijs de volgende criteria:

- De laureate is een vrouw.
- Ze heeft zich nationaal en internationaal verdienstelijk gemaakt op het terrein van de emancipatie.
- Ze bekleedt een voorbeeldfunctie, bij voorkeur op een voor vrouwen niet-traditioneel vakgebied.
- Ze is zich bewust van de rol die haar sekse heeft gespeeld in haar loopbaan en/of zij vervult een voortrekkersrol op het gebied van de emancipatie.
- Ze heeft een universitaire binding en/of is academisch gevormd.

De motivatie van de keuze

Het is niet makkelijk om als vijftienjarig meisje voor je gevoel je hele wereld achter je te laten. Khadija Arib sprak geen Nederlands, wist niets over de cultuur, en het fenomeen inburgeringslessen moest nog worden uitgevonden. De eerste maanden pakte zij haar koffers niet uit. Ze wilde wel één ding: naar school. Want van haar beide ouders had ze geleerd dat het belangrijk is om jezelf te ontwikkelen. Haar vader had haar bij haar geboorte niet voor niets de naam Khadija gegeven, naar de eerste vrouw van de profeet Mohammed, omdat hij wilde dat Khadija later, net als zij, economisch onafhankelijk en geletterd zou worden. In haar oma en haar moeder had ze twee kordate rolmodellen, die haar op verschillende wijze lieten zien hoe je ook als ongeletterde vrouw sterk kunt zijn en voor jezelf op kunt komen. Haar moeder was, eenmaal in Nederland, een van de weinige Marokkaanse vrouwen die zelf ook wilde werken om economisch zelfstandig te kunnen zijn. Al in Marokko was het er bij Arib dus ingestampt dat ze moest leren om vooruit te komen.

Maar dat bleek heel lastig in haar nieuwe wereld. Er was één school in Rotterdam waar kinderen van gastarbeiders terecht konden, maar dit was een soort dagopvang voor alle minderjarige migrantenkinderen, dus daar werd weinig geleerd.

Leerplichtambtenaren stimuleerden Marokkaanse meisjes die thuis werden gehouden onvoldoende om naar school te gaan; ze schreven zelfs briefjes waarin stond dat het goed was dat de meisjes thuisbleven en hun moeders hielpen met het huishouden. Arib wilde dat niet. Zij ging juist wél de deur uit, was nieuwsgierig wie er achter al die andere deuren woonden, en rolde haast automatisch het welzijnswerk in, doordat ze als tolk fungeerde tussen Marokkaanse gezinnen en vrijwilligsters. Voordat ze het door had, gaf ze op haar 17e alfabetiseringscursussen. Hierdoor mocht zij aan een MBO maatschappelijk werk beginnen zonder Nederlands diploma; ze beschikte over praktijkervaring en dat voldeed gelukkig ook.

Daar, op de sociale academie met vooral Nederlandse studenten, maakte ze kennis met het Nederlandse feminisme van de jaren zeventig. Een wereld die haast haaks stond op de wereld waar ze vandaan kwam. En dat vroeg om onafhankelijkheid en evenwichtskunst. Terwijl haar Marokkaanse leeftijdsgenoten thuisbleven om vervolgens jong te trouwen, besloot zij om op haar 18^e op zichzelf te gaan wonen. Terwijl haar Nederlandse medestudenten vooral druk waren met hun eigen ontwikkeling en gevoelens, wilde zij vooral praten over hoe ze migrantengezinnen konden helpen. Arib wist zich in beide werelden staande te houden. De vasthoudende wijze waarop zij haar eigen ontwikkeling heeft vormgegeven, wars van bestaande conventies en laverend tussen maar ook passend in twee culturen, is een inspirerend voorbeeld voor alle meisjes en vrouwen met een migratieachtergrond.

Khadija Arib ontvangt vandaag de Aletta Jacobs Prijs óók vanwege haar niet-aflatende strijd voor de positie van Marokkaanse vrouwen. Ze kwam op voor de burgerrechten van Marokkanen in het algemeen, én voor de ontwikkeling van analfabete Marokkaanse vrouwen. Voor die vrouwen richtte zij in 1982 mede de Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland, de MVVN op. Met de MVVN wilde zij deze vrouwen niet alleen helpen via het organiseren van allerlei activiteiten, ze wilde ook de positie van Marokkaanse vrouwen op de politieke agenda zetten via lokale beleidsmakers. Maar niet, zoals ze steeds meer door de Nederlandse politiek zag gebeuren, door het uitvergrooten van religie en eigen cultuur. Het inzetten op een versterking van de Marokkaanse gemeenschap langs de lijn van religie, houdt volgens Arib de parallelle werelden juist in stand.

Dus kreeg ze steeds sterker het gevoel dat ze zelf dichterbij de macht moest zitten om daadwerkelijk invloed uit te kunnen oefenen. Niet alleen voor de problemen van Marokkaanse vrouwen en de burgerrechten van Marokkanen in het algemeen, maar - in veel breder perspectief - voor de democratische waarden die daar de basis voor vormen. En niet alleen in Nederland, maar waar die waarden dan ook maar geschonden worden. Dus stapte ze in de politiek. Ze koos daarbij uiteindelijk voor de PvdA, omdat die partij democratisering steunde in landen waar democratie geen vanzelfsprekendheid is.

Arib ondervond aan den lijve wat het betekent om in een dergelijk regime vanwege je mening te worden opgepakt. Tijdens een vakantie in Marokko werd ze in 1989 met haar drie kinderen gevangengenomen. Ze werd twee weken lang ondervraagd, bijvoorbeeld over het feit dat de MVVN nooit Koningsdag vierde voor koning Hassan op 3 maart, maar wel Internationale Vrouwendag op 8 maart. Daarop antwoordde Arib met een typisch Nederlands antwoord, namelijk dat ze voor de viering voor Koningsdag geen subsidie kregen, en voor Internationale Vrouwendag wel. Haar ondervragers konden dat antwoord minder waarderen dan u nu in de zaal. Er hing haar een gevangenisstraf van 30 jaar boven het hoofd, maar ze werd uiteindelijk door bemiddeling van Nederland vrijgelaten.

Het leerde haar, opnieuw, hoe belangrijk vrijheid van meningsuiting, gelijkheid, bescherming van minderheden, respect voor andersdenkenden en persvrijheid is. Dat zijn kostbare waarden die verdedigd moeten worden, en dat doet Arib met verve, ook als het haarzelf betreft. Voor haar is het hebben van twee paspoorten geen issue. Zij is geboren in Marokko, gevormd door Rotterdam-Noord en voluit Nederlander. Haar identiteit is niet of-of. Ze is niet loyaal aan Nederland óf aan Marokko, maar aan haar democratische principes, en die verdedigt ze, het maakt niet uit waar.

Ze werd kamerlid in 1998, en juist ook in die rol kwam ze op voor de problemen van de gezinnen die ze tijdens haar werk was tegengekomen. Sinds 2015 is zij Kamervoorzitter, en leidt zij met strakke hand, met humor én met charme, op een indrukwekkende wijze de Tweede Kamer. Ze tolereert geen seksistische grapjes, en voedt en passant de Tweede Kamer een beetje op; ze heeft zelfs onze minister-president zodanig bijgestuurd dat hij tegenwoordig zelf seksistische opmerkingen bestrijdt.

Opkomen voor vrouwen waar het nodig is, maar altijd vanuit een breder democratisch perspectief. Dat culmineerde in de derde reden waarom Khadija Arib vandaag de Aletta Jacobsprijs krijgt. In haar rol als voorzitter van de Tweede Kamer stond zij pal voor het herdenken van 100 jaar algemeen kiesrecht als een viering voor mannen én vrouwen in Nederland (uitgezonderd de overzeese gebiedsdelen). Fel was haar verzet tegen het voorstel vanuit Binnenlandse Zaken om 100 jaar kiesrecht te vieren in 2017. Arib was onverbiddelijk: vrouwen zijn in de 21e eeuw geen sluitstuk meer, en we vieren dus algemeen kiesrecht pas in 2019, 100 jaar nadat niet alleen mannen maar ook vrouwen mochten kiezen. En zo geschiedde.

De jury concludeert dat Khadija Arib, net als Aletta Jacobs, weet wat het is om tegen de stroom in te zwemmen, om niet aan de heersende regels te voldoen, om je ambities te volgen - ook als dat moeilijk en niet passend is voor een Marokkaans meisje. In haar rol als Kamervoorzitter is zij in haar element, en is zij elke dag een leidend voorbeeld van waar een democratie voor staat en voor moet staan.

Dat is belangrijk, juist in een tijd waarin politieke leiders elders op deze wereld de democratie lijken te gebruiken als het hen uitkomt, en er niet voor terug deinzen om die democratie vanuit eigenbelang te verzwakken. Arib staat pal voor een sterke democratie en wil dat iedereen, dus álle groepen in onze samenleving, democratische waarden onderschrijven. Dat lijkt misschien vanzelfsprekend, maar het levensverhaal van Khadija Arib maakt duidelijk dat dit het niet is. Haar rol als dagelijks hoedster van de democratie is dan ook niet alleen iets waar we vandaag heel trots, maar vooral ook heel zuinig op moeten zijn.